

Sumar

- Florea Firan**, Nicolae Balotă / pp. 1-3
- Constantin Cubleșan**, Oameni din viața lui Eminescu / p. 4
- Adrian Cioroianu**, Zgomot și furie / p. 5
- Mihai Ene**, Vremuri interesante / p. 6
- Ioan Lascu**, Procesul unor personalități marcante. Filosoful Ion Petrovici / p. 7
- Dumitru Radu Popescu**, Diferența dintre asasinul lui Abel și asasinul Rigăi Hamlet / pp. 8-9
- Andrei Codrescu**, Bio-Poezie (I) / p. 9
- Ionel Bușe**, C. Rădulescu-Motru: etnicul românesc și ideea europeană (III) / pp. 10, 12
- Dumitru Radu Popa**, Un magistru de neuitat: Profesorul Mihai Pop / p. 11
- Adrian Sângeorzan**, Boala Americii / p. 12
- Carmen Firan**, Actul doi al relaxării / p. 13
- Ion Dur**, Gânditorul privat Eminescu (II) / p. 14
- Oana Băluică**, Problema religiei: trecut și actualitate / p. 15
- Rodica Grigore**, Călătorind în (spre) literatură / p. 16
- Gabriela Rusu-Păsărin**, Complexitatea labirinturilor interioare / p. 17
- Emanuel D. Florescu**, Morala din „Dincolo de bine și de rău” / p. 18
- Dodo Niță**, Tudor Arghezi grafician? / p. 19
- Red.**, Cărți primite / p. 19
- Dan Duțescu**, Poeme: Singurătate, Doamne qui prodest / p. 20
- Edward Foster**, Poeme: Dispariție, Căsătorie / p. 20
- Ion Parhon**, O întrebare la... aniversare / p. 21
- Florea Firan**, Teatrul Național „Marin Sorescu” – 170 de ani / pp. 22-23
- Red.**, Okeanos: „Observatorul cultural” / p. 23
- Emilian Ștefărtă**, Sculptura de șevalet / p. 24

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Nicolae Balotă

În noaptea de 3 ianuarie 1956, când împlinise 30 de ani, este arestat din nou, „ridicat” din trenul care venea de la Cluj la București; își ia valiza și paltonul, dar nu și servieta în care avea câteva cărți, între care și un comentariu la *Psalmii* lui Arghezi, și jurnalul său intim, un caiet voluminos legat în pânză cu coperte albastre, care, dacă ar fi intrat în posesia Securității, ar fi fost condamnat pe viață pentru „reflecțiile critice și imprecategoriile la adresa comunismului” ce le cuprindea. De la momentul pierderii până la cel al regăsirii lui, manuscrisul jurnalului cunoaște o adevărată aventură. În tren, în același compartiment, se afla un tânăr student (identificat ulterior în inginerul Gavril Muscă, soțul profesoarei Mona Muscă) care a intuit că geanta a fost lăsată intenționat și a predat-o la magazia gării cu „Obiecte pierdute”. L-a înștiințat apoi pe Ion Negoitescu care i-a comunicat mamei lui N. Balotă și aceasta a preluat geanta cu manuscrisul pe care i le-a înmănat lui I. Negoitescu, criticul păstrându-le până la ieșirea lui N. Balotă din detenție și în continuare cât a stat în emigrație, exceptând perioada când și el a fost arestat încredințându-i-le lui C. Regman. Este condamnat, sub acuzare de „înaltă trădare”, la 7 ani de închisoare și 2 ani de domiciliu obligatoriu în satul Lădești din Bărăgan pentru tentativa de a redacta și trimite în străinătate un memoriu de protest „asupra lipsei libertăților fundamentale și a suprimării drepturilor omului la noi în țară”. Memoriul l-a elaborat cu frații Matei, Ioan și Elena Boilă, nepoții lui Iuliu Maniu, pentru care a stat în închisorile Jilava, Făgăraș, Gherla, Pitești, Dej. Este eliberat abia în 1964, în urma unei grațieri generale a deținuților politici. Urmează o perioadă grea, de șomaj cu angajări temporale și în cele din urmă este încadrat de Alexandru Andrițoiu redactor la revista „Familia” din Oradea unde are inițiativa organizării unor simpozioane critice și publică articole polemice. Împreună cu Virgil Nemoianu și Ion Negoitescu declanșează o campanie de revizuire a operei de istoric literar a lui G. Călinescu, pe care o considerau depășită, publicând în revista „Familia” (nr. 1/1967) un articol intitulat *Direcția nouă în critica literară*, care a stârnit controverse. Ca o ironie, din 1970 N. Balotă devine cercetător științific la Institutul de Istorie și Teorie Literară din București, ce purta numele marelui critic.

Obosit de tracasarea Securității, în 1979 părăsește țara ca visiting professor al Universității „Ludwig-Maximilian” din München. Între 1979-1990 este profesor de literatură comparată la Universitatea müncheneză, apoi la Universitatea „François-Rabelais” din Tours și la Universitatea din Le Mans, Franța, unde predă limba și literatura română. În 1985 solicită azil politic în Franța și-l obține, primește cetățenia franceză și se stabilește definitiv împreună cu prozatoarea Bianca Balotă (soția sa), mai întâi la Paris, apoi la Nisa, unde încetează din viață la 20 august 2014.

N. Balotă își începe activitatea literară în septembrie 1944 cu articole culturale și politice în ziarul „România nouă” din Sibiu, condus de Zaharia Boilă. Adevăratul debut are loc în „Revista Cercului Literar” din Sibiu (nr. 1/1945), cu o *Cronică a ideilor*. Face parte din gruparea cerchistă alături de I. Negoitescu, Șt. Aug. Doinaș, Radu Stanca, I. D. Sîrbu, Cornel Regman, Ioanichie Olteanu, Radu Enescu ș.a. pe care îi va evoca în *Caietul* →

Scribul Românesc Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. Tomescu.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de Florea Firan

Editată de: Fundația – Revista
Scribul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
Florea FIRAN

Colegiul redacțional:

Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Eugen NEGRICI
Gheorghe PĂUN
Dumitru Radu POPA
Dumitru Radu POPESCU
Lucian Bernd SĂULEANU
Monica SPIRIDON
Emilian ȘTEFĂRTĂ

Redactori:

Mihai ENE
Oana BĂLUICĂ
Mihai FIRICĂ
Ion PARHON
Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:

Florentina ANGHEL
Dan IONESCU
Gabriela RUSU-PĂSĂRIN

Corectură:

Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare computerizată:

Georgiana OPRESCU

Arhivă online:

Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația: Craiova

Str. Constantin Brâncuși, nr. 24
Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763
E-mail: scribulromanesc@yahoo.com
Web: www.revistascribulromanesc.ro
Cont: RO03BRDE170SV21564261700
BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul
redacției: Str. Constantin Brâncuși,
nr. 24, Craiova, județul Dolj
sau scribulromanesc@yahoo.com

Responsabilitatea opiniilor exprimate
apartine integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
tel. 0251 580431

Abonamente

la Scribul Românesc

Abonați-vă la revista „Scribul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita și la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.

Costul unui abonament anual cu taxe incluse este de 100 lei. Pentru abonații din străinătate este de 140 \$ sau de 125 €. Informații primiți la tel.: 0722.75.39.22; Fax. 0251.413.763

→ *albastru*. Editorial debutează relativ târziu, cu un volum masiv de eseuri intitulat *Euphorion* (al cărui titlu inițial fusese *Perspective*), la Editura pentru Literatură, în 1969 și este primit cu elogii de presa românească ceea ce i-a dat autorului sentimentul unei împliniri. Criticul Nicolae Manolescu, într-un articol, îi remarcă o anume „poziție cultică” față de scris.

În câteva articole programatice din acest volum, între care *Pentru o direcție nouă în critica literară* (titlu maiorescian) își expune concepția sa hermeneutică, iar în *Pledoarie pentru autonomia eseului* susține autonomia eseului ca specie critică pe care o aplică în studiile sale. Articolul din „Familia” este reluat în volumul *Euphorion*, sub același titlu, iar în *Prolog* consideră că disputa asupra falsei opoziții „călinescian-anticălinescian” s-a stins. El încerca să-l opună pe Maiorescu lui G. Călinescu și este excesiv de subiectiv, considerându-l pe marele critic un temperament versatil și inconsecvent, „un spirit baroc și politrop, cu vorbirea meșteșugită”. Ulterior, N. Balotă își revizuieste părerea și în articolul *Glose călinesciene* relevă, cu sinceritate: „Cred în genialitatea lui G. Călinescu. Omul avea un daimon al său nepereche”.

Membrii Cercului Literar din Sibiu

Critica lui N. Balotă pune în centrul preocupărilor sale „ethosul” creației. „Critica actuală tinde din ce în ce mai mult să devină un teren al confruntărilor ideologice, literatura și artele operând asupra omului, asupra creației umane, asupra comunicării umane, asupra concepției despre lume și viață, documente de prim ordin ce se cer interpretate, înțelese, valorificate, combătute ori promovate. Asistăm, așadar, la o cotitură în natura însăși a criticii literare și – de ce să n-o spunem – în condiția umană a criticului literar.”

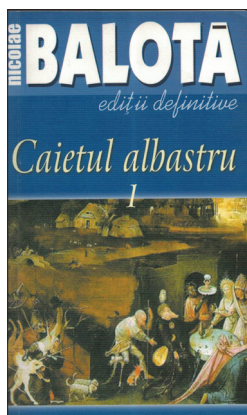
Volumul *Euphorion* cuprinde, pe lângă o serie de eseuri teoretice și studii pline de motive religioase și filosofice, și un capitol intitulat „Filurii și exegeze” privind pe Lucian Blaga (*poet orfic*), M. Eliade (*explorator al mitului*), Camil Petrescu (*estetica teatrală*), Pius Servien (*intuițiile estetice*), iar în subcapitolul „Ordinea și dezordinea cuvântului” despre *Cunoașterea poetică la Paul Claudel*, *Criticul Eliot și ideea de ordine*, *Rătăcirile lui Jean Paul-Sartre prin lumea cuvintelor*. Ultimul capitol, intitulat „Argonautii ai secolului XX”, se referă la Tomas Mann, Marcel Proust, Hugo, Celine, Marlaux, Claudel, Eliot, Sartre.

Volumul se încheie pasional: „În aventura

noastră spirituală pe care, oameni ai cuvântului, gestul nostru dintâi, pasiunea noastră este cuvântul însuși. Gest încărcat de răspundere, încercare extatică de a ne depăși propria noastră umbră. Căci a numi lucrurile înseamnă a te ridica peste ele. Și nu este pasiune mai aprigă decât aceea a depășirii de sine. Omul nu este o pasiune inutilă.” Cu siguranță, autorul ar fi putut realiza din cele trei capitole câte un volum separat.

Lupta cu absurdul (1971), titlul inițial *Literatura absurdului*, cenzurat, este un studiu temeinic și de mare întindere în care sunt prezentați principalii strămoși literari ai absurdului (Lewis Carroll, Alfred Jarry, Christian Morgenstern), urmați de reprezentanții clasici ai acestui curent (Kafka, Camus, Ionescu, Bekett). Volumul *Umanități* (1973) relevă programul „umanist” al lui N. Balotă și treptele „devenirii întru umanitate” evocând cu nostalgie atmosfera Cercului Literar de la Sibiu. În volumul *Arta lecturii* (1978), distins cu Premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei Române, susține că lectura ca artă se întemeiază pe o subordonare a lecturii informaționale, pe o deturnare a comunicărilor directe, ea nu este neapărat enciclopedică ci universalistă. Volumul conține confesiuni și memorii, susținând că jurnalul devine „pretextul unui examen de conștiință și, adeseori, prilej de amare recunoașteri”.

În 1979, într-o perioadă în care Arghezi intrase într-un con de umbră, N. Balotă publică monografia critică *Opera lui Tudor Arghezi*. A studiat, după propria-i mărturisire, un sfert de veac poezia lui Arghezi, reluând exegezele la *Psalmi*, pentru că nu aveam încă *Opera Omnia*, un „monument al Verbului”. *Opera lui Tudor Arghezi* e un studiu de referință, insistând pe arta naratorului, a moralistului și pamfletarului preocupat de „arta de a spurca frumos”. Sub diferite titluri sugestive – *Revelare poetică*, *Ce e Poezia*, *Deliteraturizarea poeziei*, *Poezia e ființă*, *Poezie și versificație*, *Poezie pură?*... –, criticul face de fapt o analiză profundă a poeziei argheziene, în final relevând: „Poetica lui Arghezi are mult mai multe analogii plastice decât muzicale. Poetul se identifică cu cioplitorul care împlinește actul inițial al creației: a plăsmui ființe vii. Frământând cuvântul asemenea olarului aplecat peste

un șubred vas de lut, asemenea făurarului a cărui statuie se desprinde vie de pe soclu, visul său e acela al marilor creatori: a da viață Corpului Glorios”. Un studiu similar îl dedică poetului național, *Eminescu – poet al inițierii în poezie* (2000), altul lui *Urmuz* (1970), urmat de *Introducere în opera lui Al. Phillipide* (1974).

Scriitorul e prolific, scrie numeroase volume de critică și istorie literară, teorie literară, memorialistică, eseuri care constituie o operă critică și filosofică de mare valoare: *Labirintul* (1970, Premiul Consiliului Culturii), *Despre pasiuni* (1971), *De la Ion la Ioanide. Prozatori ai secolului XX* (1974), *Iacob Burckhardt, un umanist modern* (1974), *Universul prozei* (1976), *Arte poetice ale secolului XX* (1976), *Etosul creației și imperativele etice ale criticii* (1979), *Scriitori maghiari din România* (1981), *Mapamond literar* (1983).

După 1989 N. Balotă își schimbă stilul și maniera scrisului, publică în România cărțile scrise la Paris, în special cele de memorialistică și eseistică, între care *Parisul e o carte* (1994), o carte mai ales despre Parisul cultural și *Caietul albastru* (1998), operă memorialistică și eseistică de peste o mie de pagini, un jurnal în două volume, cu secțiuni temporale: *Timp mort 1954-1955* și *Remember 1991-1998*. Jurnalul se deschide cu povestirea în amănunt a pierderii și găsirii manuscrisului, numeroase momente și date autobiografice, anii de studii și de formare intelectuală, informații din relațiile cu scriitori din Cercul Literar din Sibiu, dar și portretele literare ale scriitorilor Blaga, Arghezi, M. Eliade, Noica, Ș. Cioculescu, Vl. Streinu, Edgar Papu, Petru Dumitriu, G. Ivașcu ș.a. Au urmat volumele *Calea, adevărul și viața. Meditații religioase* (1995), *Romanul românesc în secolul XX* (1997), *Arte poetice ale secolului XX. Ipoteze românești și străine* (1997), *Literatura franceză de la Villon la zilele noastre* (2001), *Literatura germană de la Sturm-und-Drang la zilele noastre* (2002), *De la Homer la Joyce*, eseuri (2007).

După 1989 revine periodic în țară, ține cursuri de literatură universală comparată la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj și Universitatea din București, i se acordă titlul de Doctor honoris causa al Universității din Cluj și „Lucian Blaga” din Sibiu, este distins cu Premiul Național pentru Literatură al Uniunii Scriitorilor (1999).

Nicolae Balotă continuă să fie în atenția criticii literare, este inclus în dicționare, antologii, studii și exegeze critice. ■

Comentarii
eminesciene

Constantin
CUBLEȘAN

Oameni din viața lui Eminescu

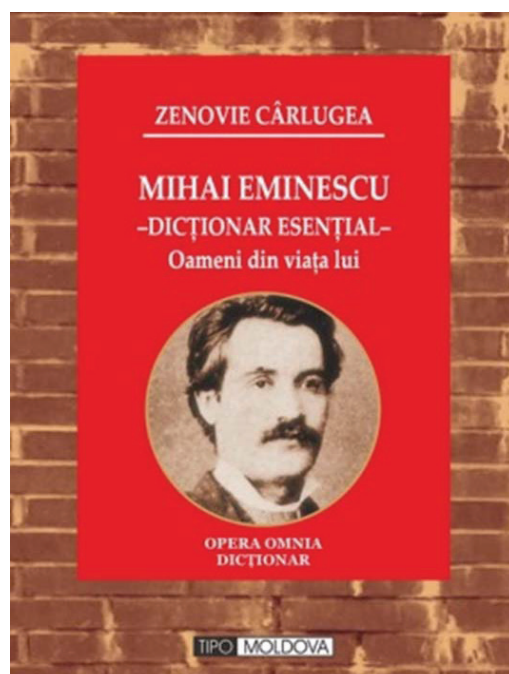
Cercetător statornic al literaturii române, Zenovie Cărlugea are alura unui veritabil enciclopedist, dacă luăm în considerare fie și numai monumentalele sinteze pe care le numește drept *Dicționare esențiale*, referitoare la Lucian Blaga (vol. I-II, 2017, 2018), Tudor Arghezi (2019) și acum *Mihai Eminescu. Dicționar esențial. Oameni din viața lui* (Editura TipoMoldova, Iași, 2019). Nu este prima abordare exegetică a poetului național, cartea aceasta venind după temeinicele studii din *Eminescu – mitografii ale dacoromănității* (2011, cu o reeditare în 2013) și *Eminescu – drumuri și popasuri* (2016).

De data aceasta perspectiva monografică asupra vieții scriitorului se realizează prin urmărirea, cu acribie, a modului în care poetul a relaționat cu oamenii din preajma sa „toți, mai mult sau mai puțin conștienți de valoarea omului cu care interacționau”, după cum ține să precizeze în *Cuvântul înainte*, valorificând mărturii ale acestora, articole din presa vremii, corespondența ș.a., căutând a pune în lumină „întregul complex de împrejurări al relaționării sau expectativei, al implicării mai mult sau mai puțin în viața poetului, în general «distanța» dintre «subiect» și «actanți» în funcție de care fiecare individ «catagrafiat» aici dă seama în posteritate de felul în care l-a cunoscut și apreciat pe omul în care sălășluia deopotrivă o conștiință de român adevărat și una de artist genial, de reformator al Poeziei și deschizător de epocă literară”.

Sunt realizate astfel fișele a peste două sute de personalități din epocă, tratate sintetic, sub forma unor fișe de dicționar, în bună parte, dar și a unor veritabile eseuri sau micro-studii analitice, cu angajamente/comentarii critice, uneori chiar incisive, cel mai adesea însă, într-o tratare descriptivă de amănunt, cu precizarea unor detalii semnificative care, nu de puține ori, au fost neglijate sau neluate în seamă, abordate superficial, de istoricii literari care au investigat diverse aspecte ale biografiei poetului.

Ordinea este cea alfabetică, începând cu Vasile Alecsandri și încheind cu A. D. Xenopol. Desigur, exhaustivitatea este aproape imposibilă în asemenea întreprinderi, care i-au luat autorului numeroși ani de documentare, dar absențele sunt oarecum justificate, fiind, de regulă, mai degrabă, marginale (Mă gândesc, de pildă, că ar fi meritat măcar un pasaj Barbu Șt. Delavrancea care editând un volum de poezii, *Poiana lungă*, a decis să și-l retragă din librării în momentul în care a citit, în „Convorbiri literare”, un ciclu de poeme semnat de Eminescu, considerând că nu poate sta alături acestuia. Anecdotică întâmplării își are semnificația ei. Apoi, hotărât lucru: sunt un cârcoțas: lipsește Nicolae Xenopol, gazetarul

care în 1882 a publicat un pamflet mizerabil la adresa lui Eminescu, căruia îi face un portret grotesc sugerând nevoia grabnică a internării acestuia într-un ospiciu de nebuni, ceea ce s-a și întâmplat în anul următor – premoniție sau un semnal, dat anume, asupra a ceea ce i se pregătea lui Eminescu?!). Dar, *Dicționarul monografic* realizat de Zenovie Cărlugea este cu adevărat impresionant, construit cu deplină conștiință profesională, în totul, și ceea ce mi se pare deosebit de important, este că prin aceste *colaționări* pe care le face, se recompune epoca în care a trăit și a scris Eminescu, punându-se în lumină *dedesubturi* ale interacționărilor, adesea ascunzând manevre obscure în atacul asupra persoanei.

Se evidențiază așadar, amplele tratări portretistice ale unora prezențe politice marcante la timpul lor (dincolo de analiza atentă, amplă, pe care o face relațiilor cu T. Maiorescu), P.P. Carp („pentru a înțelege exact raporturile Poetului cu mai bătrânul P.P. Carp”, care nu au fost dintre cele mai bune, adesea); Ion C. Brăteanu (pe care Eminescu la prezentat în *Lexiconul enciclopedic Brochaus*, Leipzig, 1875-1879); Lascăr Catargiu (care l-a condus pe ultimul drum, alături de Maiorescu, Kogălniceanu, Th. Rosetti ș.a.); domnitorul Al. I. Cuza (pe care l-a vizitat în exilul acestuia la Wisbaden și despre care a scris: „singurul domn vândut de straja pusă să-l apere”); Iacob Negruzzi (la memoriile căruia se apelează copios); C.A. Rosetti („sufletul ideii monarhice”, după expresia gazetarului de la „Timpul”) ș.a., spații largi fiind acordate apropiaților sufletește ai acestuia: Ioan Slavici, I.L. Caragiale, Ion Creangă, nu mai puțin Aron Pumnul și, nu se putea altfel, Veronica Micle, căreia îi dedică un, cu totul remarcabil, studiu analitic al operei, pe lângă comentariul detaliat al vieții acesteia.

Interesante fișe bio-bibliografice creionează pentru numeroși scriitori, publiciști, medici, prieteni, colegi etc. marcând pentru fiecare în parte legăturile de circumstanțialitate, multe dintre ele fiind, oricum, cunoscute dar care, de data aceasta, puse în pagină evidențiază o perspectivă de intimitate. Mă refer, spre o pildă, la momentul șederii pe moșia juristului craiovean Mandrea, cu povestea amorului enigmatic pentru fiica preotului din localitate; sau menționarea lui Ioan Poruțiu, în gazeta căruia debutează la Pesta cu articole fulminante; la profilul profesorului Grigore Silași (ar fi fost de menționat participarea acestuia la serbările de Pautna, unde a luat cuvântul înflăcărând tinerimea, după cum relatează însuși Eminescu, evocând acel eveniment istoric); la doctorul Francisc Isac, de la Botoșani sau prezența doctorului Alexandru Șutzu („suntem siguri – notează Zenovie Cărlugea – că Șutu, el însuși unul din alogeni incriminați de Eminescu, nu simpatiza, cel puțin cu ideile «războinice» ale gazetăriei eminesciene, simțindu-se într-un fel vizat ca neam de fanarioți”); Alexandru G. Djuvara, om politic liberal care „l-a apreciat – menționează autorul *Dicționarului* – tolerându-i gazetăria în numele geniului poetic ce-i întruhipa /.../ în schimb, nepotul său de frate, istoricul Neagu Djuvara /.../ nu punea niciun preț pe gazetăria lui Eminescu, spunând că nu trebuie reeditată”); Vasile Conta, filosoful „care fusese coleg de școală la Tg. Neamț, cu Ion Creangă”, a cărui soră, Eliza Conta, fusese colegă cu Veronica Micle la Școala Centrală de Fete din Iași, rămânând apoi prietene”; furnizând date aproape necunoscute despre unii dintre cei apropiați lui Eminescu: Epaminonda Bucevschi, cunoscut din perioada Vieneză („a pictat zeci de iconostase: Catedralele din Cernăuți și Zagreb, biserici din Viena, Roma, Iași, Poiana Stampei”; Al. Macedonski („Incompatibilitatea dintre cei doi mari poeți – afirmă Zenovie Cărlugea – ținea nu numai de caracterul total diferit, dar și de viziuni artistice diferite, de sensibilități și structuri literare total opuse, de impactul dintre spiritul «histrionic» și abisalitatea celui «tragic»”). Etc. etc.

Dicționarul nu este câtuși de puțin o simplă recapitulare a legăturilor lui Mihai Eminescu, în diversele momente ale existenței sale, cu lumea din preajmă-i. El evidențiază și o atitudine a autorului acestuia față de subiectul propriu-zis, angajând comentarii critice personale, adesea polemice, în explicitarea contextului istoric al epocii, masivul volum devenind astfel o veritabil contribuție originală la cercetarea și iluminarea aspectelor biografice ale marelui scriitor, în complexitatea angajamentelor lui sociale. ■

Zgomot și furie

Adrian
CIOROIANU

Cum cred că am mai spus aici, în timpul săptămânilor de izolare din criza Covid-19¹ am fost realmente uimit de comportamentul parizienilor: efectiv au fost disciplinați, ieșind din case cel mult pentru cumpărături de necesitate, pentru a alerga în cartier sau pentru a-și plimba câinii. Apoi, relaxarea a venit treptat; la ora la care scriu – mijlocul lunii iunie a.c. –, muzeele sunt încă închise, dar s-au deschis școlile, parcurile, restaurantele ș. a. În mod oficial, hotelurile nu au fost închise niciodată – dar au tras singure obloanele, pentru că în lipsa turiștilor costurile probabil depășeau beneficiile.

De departe, schimbarea cea mai mare, la nivelul străzii, aceasta este: lipsa cohortelor de turiști. Dintr-odată, vezi Parisul cu alți ochi: trotuarele sunt relativ goale în cursul zilei, toată lumea merge cu o ținută precisă, nimeni nu mai cascadează și nu mai face poze.

Așadar, cinci zile din șapte Parisul pare un oraș normal – și liniștit. După care vine *week-end*-ul. Și, odată cu el, încep problemele. Sau, mai bine zis, reîncep.

Aceeași revoltă, alte mize

Înainte de criza Covid-19, contestația, în Franța, a purtat simbolică *vestă galbenă*. Numai că, treptat și pe alocuri, lucrurile au degenerat. Cei care dădeau foc chioșcurilor de ziare sau care spargeau geamurile băncilor nu mai purtau neapărat veste, ci hanorace trase peste cap și măști care să le ascundă fața. În mod clar era vorba despre provocatori și de distrugători de dragul distrugerii. Aceste distrugeri duceau la intervenția poliției – iar una dintre consecințele acestor intervenții erau plângerile referitoare la comportamentul violent al forțelor de ordine.

Potrivit cifrelor oficiale, în timpul protestelor vestelor galbene 2500 de manifestanți și 1800 de polițiști ar fi fost răniți; în schimb, alți observatori au semnalat 947 de cazuri de „violență polițienească”, care ar fi condus la 340 de răni în zona capului (în rândul manifestanților) și chiar la doi morți. Potrivit unui sondaj *Ifo* recent, doar 43% dintre francezi au

încredere în poliția țării – unul dintre cele mai mici procentaje la nivel european².

În aceste condiții, este oarecum de la sine înțeles că relaxarea post-Covid-19 a deschis din nou cutia nemulțumirilor. Protestele, la Paris, au reînceput cu ziua de 2 iunie a.c. Mizele sunt diverse. Iar una dintre ele, după cum bănuieți, este venită de peste ocean: moartea în custodia poliției a cetățeanului american George Floyd, pe 25 mai, în orașul Minneapolis.

Acest caz american „a trezit o fantomă” locală: moartea, în iulie 2019, a tânărului francez Adama Traoré, în mâinile jandarmiei franceze. Imediat cum ecoul cazului Floyd a ajuns în Franța, sora lui Traoré a reușit performanța de a mobiliza, prin rețelele sociale, 20 de mii de manifestanți – care s-au adunat, pe 2 iunie, în fața Tribunalului din Paris (în ciuda faptului că manifestațiile erau interzise din cauza stării de urgență sanitare). A doua zi, alte mii de protestatari au ieșit în stradă în orașul Toulouse – iar apoi protestul s-a extins spre alte zone. Și astfel s-a relansat în societate o dezbatere care, de fapt, persistă de ani buni: există un anumit rasism

al poliției (și în Franța)? Unii cred că da, alții neagă acest lucru. Și, evident, dezbaterea se dezvoltă pe mai multe niveluri. De exemplu, fostul ministru de Interne și prim-ministru (socialist!) Manuel Valls ia apărarea poliției și spune că, de fapt, „lupta de clasă dispare și în locul ei apare [sau cineva vrea să creeze] ideea luptei dintre rase”³.

Și, dacă-mi permiteți un joc de cuvinte în aceste circumstanțe care nu-s deloc vesele, s-ar spune că unor locuitori din Dijon le-a sărit cu siguranță muștarul (!) – acolo, vreme de patru seri consecutive, un grup masiv, de până la 200 de membri ai comunității cecene (veniți din Franța, Belgia sau Germania!), s-a răfuit cu o bandă de traficanți locali (de origine magrebiană, după unele surse) – folosindu-se bare de fier, băte de baseball, dar și arme de foc⁴. În primele momente, poliția locală a fost luată prin surprindere – acest gen de expediție punitivă pe fond etnic fiind ceva inedit în Franța. Au aceste ciocniri o nuanță rasistă? Probabil. Trebuie să intervină poliția cu duritatea de rigoare? Aici, deja există mai multe opinii, opuse între ele.

Până una-alta, cei care câștigă din astfel de crize sunt cei care seamănă scandalurile și, pe de altă parte, politicienii populiști sau de la extremele politicii locale. „Te doare sufletul când vezi ce au permis conducătorii noștri să se facă din frumoasa noastră țară” – a scris (pe rețele sociale) lidera Marine Le Pen; și nu contează că ea a scris asta, ci că foarte mulți

francezi chiar sunt de acord cu această idee, în condițiile în care, la finalul lunii iunie a.c., în Hexagon va avea loc turul II al alegerilor locale.

Toate excesele sunt toxice

Desigur, ceea ce s-a întâmplat în Statele Unite după 25 mai a.c. merită urmărit – fenomenul, protestele și toate nuanțele lor. Felul în care aceste manifestații s-au extins în toată lumea, din Brazilia în Indonezia și din Franța în Australia, arată că necesitatea unei reforme sociale este reală⁵. Se pare că recenta criză a Covid-19 doar a accentuat o fractură care deja exista. Pe de o parte, de reținut că această mișcare *Black Lives Matter* din SUA nu s-a născut acum, ci în 2013, tot în urma unor acuzații de violență polițienească la adresa unui cetățean de culoare; potrivit statisticilor, se pare că cetățenii de culoare au de 2,5 ori mai multe șanse (decât cetățenii albi) în a fi uciși de către poliție⁶. Pe de altă parte, pare limpede că la nivelul comunităților din SUA există discrepanțe sociale și/sau sanitare: de exemplu, se pare că numărul oamenilor de culoare care au murit din cauza Covid-19 este de două ori și jumătate mai mare decât numărul celor decedați din comunitățile albă, asiatică sau *latino*.

Personal, cred că deocamdată e prematur să diagnosticăm toate detaliile acestei mișcări – de la cele istorice până la cele ce privesc memoria identitară. Dar nici nu mă grăbesc – pentru că am sentimentul că o să mai vorbim despre acest subiect. ■

(va urma)

¹ Nu e o glumă: Academia Franceză a decis că substantivul Covid-19 este unul feminin, fiind vorba despre o maladie (virusul este SARS-CoV-2).

² Aceste date (și cele care urmează aici) provin din săptămânalul *L'Obs*, 11 iunie 2020, pp. 23-26.

³ <https://www.msn.com/fr-fr/actualite/france/selon-manuel-valls-«la-lutte-des-classes-disparaît-au-profit-de-la-guerre-entre-races-»/ar-BB15ASZm?ocid=topsiteFRFR>.

⁴ https://www.lexpress.fr/actualite/societe/fait-divers/violences-a-dijon-ce-que-l-on-sait-des-expeditions-punitives-menees-par-des-tchetchenes_2128320.html.

⁵ *The Economist*, 13 iunie 2020, p. 7.

⁶ <https://www.lefigaro.fr/international/usa-les-noirs-sont-les-plus-susceptibles-d-etre-tues-par-la-police-selon-une-etude-20190805>.

Mihai
ENE

Vremuri interesante

Întotdeauna m-a intrigat un vechi blestem chinezesc, care sună în felul următor: „Să trăiești vremuri interesante!” Mi se părea că, dimpotrivă, este de preferat să trăiești în vremuri tumultuoase, aproape indiferent de circumstanțe, decât să te bălăcești într-o lume plicticoasă, mulțumită de sine și fără nicio aspirație. Și mă lamentam uneori, până de curând, că ne aflăm într-o astfel de lume în care nu se întâmplă mare lucru, iar ceea ce se întâmplă e prea îndepărtat și oarecum neutru în ceea ce ne privește (lupta cu terorismul, revoltele din lumea arabă, schimbările climatice pe care nu le putem decât deplânge în absența unui consens general în care să intervină marii actori poluanți etc.).

Și iată că, dintr-odată, orice s-ar spune, am ajuns să trăim vremuri interesante... După o pandemie care ne-a stricat toate planurile, revoltele pornite aproape din senin și care, deși pleacă de la o problemă gravă și reală, aceea a rasismului, par să degenereze în altceva. Habar n-am cum se va sfârși toată povestea, e posibil să nu schimbe mare lucru după ce trece furia revoluționară, e posibil să schimbe multe, dar depinde în ce direcție, atunci când totul se va fi reasezat (poate dura de la câteva luni la câțiva ani). Până atunci însă, câteva observații pe care distanța îmi permite să le fac (deși acum suntem în faza cine urlă mai tare, aici suntem între prieteni, iar gândurile acestea sunt acompaniate de sentimente foarte amestecate).

1. Tot ce se întâmplă sau începe să se schimbe acum e rodul, de fapt, al schimbării de paradigmă postmoderne. Erodarea valorilor e un proces firesc, la fel ca schimbarea percepției asupra unor fenomene. Important e cu ce sunt înlocuite și cum. Lamentațiile post factum de genul „noi am vrut să facem bine, nu e vina noastră că a ieșit prost” sau „am fost naivi și am crezut că așa vom rezolva lucrurile” nu absolvă pe nimeni, ba chiar devin ridicole, sunt destule cazuri și în istoria recentă, cu atât mai mult în cea veche. Lumea antică era departe de a fi perfectă, iar căderea Imperiului Roman a avut multiple cauze. Creștinismul a considerat nu numai că este superior moral, aducând religia iubirii și a fraternității, dar s-a simțit dator să facă tabula rasa din cultura – și, paradoxal, din știința Antichității! Ce a urmat timp de câteva

secole, se știe: închiderea școlilor, a academiilor, arderea bibliotecilor, distrugerea templelor, uciderea, uneori bestială, a profesorilor, cărturarilor și sacerdoților, interzicerea oricărei gândiri libere în afara dogmei creștine – toate fiind considerate păgâne și un atentat la Divinitate, Biserică, Morală etc. Firele s-au reînnoat cu greu, după secole întregi. Și chiar și atunci, brațul lung al Inchiziției a încercat să pedepsească orice act de nesupunere (inclusiv fictivă), iar Biserica a interzis, condamnat și exclus orice gândire/scriere considerată neconformă. Morala: nu știi niciodată peste ce dai, în orice caz, dogmatismul face rău gândirii.

2. Nu există în istorie (cel puțin până în democrația liberală și chiar și acolo e greu de găsit) nicio figură marcantă inocentă și care să fi acționat corect după normele de azi. NICIUNA! Istoria e plină de genocid, tortură, violență gratuită, tratamente inumane, cum le-am numi astăzi. De violuri și pruncucideri nici nu mai vorbim (vă spune ceva Noaptea Sf. Bartolomeu? Dar ce s-a întâmplat în Rwanda acum doar 25 de ani?). De ce totuși unele dintre aceste figuri au statui și altele nu? Pentru că, dincolo de teoria conform căreia învingătorii scriu istoria, unii au mai făcut și altceva decât crime și toate atrocitățile enumerate mai sus, ceva care a contribuit inclusiv la modul în care a progresat societatea umană. Altfel, din perspectiva unui eticism extrem, NIMENI dintre cei care au deținut vreodată puterea nu ar merita vreo statuie, pentru că nimeni nu e nepătat.

3. În cazul mantrelor susținute de radicalii revizionismului etic și pentru care bărbații europeni albi și morți sunt vinovați pentru tot, acestea se dovedesc cu atât mai absurde cu cât ele se bazează pe gândirea, acțiunea și puterea de convingere și influență a unor bărbați europeni, albi și morți din Epoca Luminilor, fără de care idei precum: viața fiecărui om contează, toți cetățenii se nasc egali în drepturi, indiferent de origine socială, sex sau culoarea pielii, implicit că sclavia e ceva rușinos și inacceptabil și toate ideile tari care vor constitui mai târziu *Declarația drepturilor omului* ar fi rămas un simplu deziderat intelectual. La aceștia se adaugă încă o mână de americani albi, proveniți tot din Europa, unii dintre ei chiar proprietari de sclavi, care au produs celebra *Declarație de independență* și au redactat Constituția SUA, cel mai progresist act politic din vremea aceea. Îi putem lăsa pe soclu pentru asta sau putem arunca în aer Mount Rushmore, pentru că sigur găsim rasism, sexism, homofobie etc. la acești indivizi fără de care lucrurile nu s-ar fi schimbat prea curând în colonia americană.

4. Niciodată nu am considerat interzicerea și distrugerea ca fiind atitudini intelectuale. Denotă niște reflexe dogmatice și totalitare, străine de orice gândire critică. Dimpotrivă, totul trebuie discutat, analizat, comparat și înțeles. Și,

Édouard Debat-Ponsan – *Într-o dimineață la porțile Luvrului, 1880*
(pictură înfățișând masacrul din Noaptea Sfântului Bartolomeu,
în negru Caterina de' Medici)

mai ales, contextualizat! Fără o contextualizare adecvată, înțelegerea oricărui fenomen e afectată profund, ba chiar poate fi întoarsă la 180 de grade. Profilul unui individ, al unei societăți sau al unei epoci trebuie analizat din toate perspectivele, trebuie cunoscut în integralitatea lui, dar trebuie văzut în ce parte înclină balanța... Anulează o atitudine blamabilă a unui individ restul acțiunilor sale, care nu sunt influențate de acel aspect? Depinde... nimeni nu cred că ar spune: hai să-i facem o statuie lui Hitler pentru că o fi omorât el niște milioane de oameni, a declanșat un război mondial și a susținut constant o politică a violenței și urii rasiale, dar nouă ne place ca pictor (deși contribuția sa la istoria picturii este, evident, nulă!). În contrapondere, opera antisemitului Céline a fost reabilitată nu doar pentru calitățile artistice indiscutabile, ci și pentru că ea nu conține și nu promovează idei antisemite – altfel, blamarea operei, nu doar a omului, ar fi fost corectă. În general, opțiunile politice și comportamentele morale ale artiștilor și scriitorilor nu au fost cele mai fericite, dar nu pentru asta îi iubim noi, vorba unui banc vechi... A-i interzice însă nu rezolvă nicicum problema.

5. Care este soluția atunci? Să cunoaștem și să spunem răspicat toate adevărurile, mai ales pe cele inconfortabile, dar să fim atenți dacă nu cumva există lucruri care pot fi și merită să fie salvate din activitatea unui individ, pentru că ele ne îmbogățesc și pe noi și contribuie la concertul tradiției culturale. Pentru mine contează mai degrabă dacă acele aspecte pozitive sunt esențiale și ele pot fi detașate de erorile, cedările, neîmplinirile omului care le-a creat. Apele trebuie despărțite cu inteligență și înțelegere, altfel riscăm să ne înecăm cu toții. ■

Procesul unor personalități marcante Filosoful Ion Petrovici

Ioan
LASCU

Retrocritica

In procesul verbal din 27 decembrie 1948, aflat în dosarul Ministerului Afacerilor Interne nr. 105281, vol. II, fila 9, inițial în dosarul 2332/1948, este specificat lotul acuzaților de crime de război, lot în care se aflau generalul Radu Rosetti și profesorul și filosoful Ion Petrovici, amândoi foști miniștri ai educației naționale în guvernul Ion Antonescu între 1941 și 1944. Termenul fixat atunci pentru judecarea procesului în fond a fost 11 ianuarie 1949, ora 8. Acuzații se aflau în stare de arest la Penitenciarul Văcărești.

La fila 100 a aceluiași volum din același dosar, se găsea o listă cu numele membrilor din Comitetul de Administrație al Institutului Internațional de Filosofie, de pe la mijlocul deceniului IV al secolului XX. Administratori permanenți ai Institutului erau Ake Petzall (Suedia) și Raymond Bayer. În dreptul României era trecut un singur nume: Ion Petrovici, profesor onorific la Universitatea din București. Sediul Institutului Internațional de Filosofie se afla pe atunci la Paris, Sorbona, Facultatea Litere. Spre deosebire de Radu Rosetti, în țară Ion Petrovici a fost înregimentat și politic. Astfel în 1932 a aderat la partidul lui Octavian Goga, intrând și în guvernul prezidat de el ca ministru al instrucțiunii publice. În cadrul Frontului Renașterii Naționale a fost ales apoi deputat. Până în anul 1941 a deținut funcția de președinte al Societății Române de Radiodifuziune.

Chiar de la începutul activității sale I. Petrovici s-a manifestat ca naționalist. Și-a făcut studiile în Germania. La încheierea Acordului cultural româno-german (7 noiembrie 1942) ministrul de stat german Steengart aprecia, printre altele: „Dl. Petrovici este un vechi prieten al Germaniei, întrucât acolo și-a făcut studiile. Știința germană este mândră cu o autoritate în domeniul filosofiei cum este dl. Petrovici.” Ca răspuns I. Petrovici a spus: „Precum pe câmpurile de bătaie împotriva bolșevismului fiecare aliat și-a dat contribuția sa în raport cu puterile sale, tot așa, potrivit acestui acord cultural, fiecare va da în raport cu forțele sale și va primi în cadrul necesităților sale.” În conferința susținută la Academia Prusiană de Științe de la München, el a afirmat: „Alături de excelențele armate ale marelui Reich german, luptăm și noi aducând mari jertfe omenești împotriva colosului din Răsărit, care amenință

să subjuge lumea și ar vrea să calce peste trupurile noastre... Noi luptăm pentru existența noastră. În același timp ne îndeplinim însă rolul de barieră între Occident și haosul din Răsărit.” Sentimentele antibolșevice ale lui I. Petrovici au fost în afara oricăror dubii, drept pentru care puterea roșie nu l-a iertat, condamându-l la ani grei de temniță.

La fila 74 a dosarului am dat de un interogatoriu al inculpatului. El a declarat că menține intacte spusele din interogatoriile luate la Tribunalul Poporului în 28 februarie 1945 și 28 iulie același an, ca și la Parchetul Curții în 26 iulie 1946. Firește că I. Petrovici a recunoscut că fusese ministru al educației naționale de la 5 decembrie 1941 până la 23 august 1944. Ținuse și două conferințe la radio, una cu ocazia lansării împrumutului de reîntregire și cealaltă cu prilejul inaugurării postului de radiodifuziune în Basarabia. Ambele fuseseră ținute după începerea războiului, când ofensiva din est era în plină ascensiune, drept pentru care nota lor dominantă era susținerea războiului. Ca orice ministru și Ion Petrovici participase la unele ședințe ale Consiliului de Miniștri prezidate de Ion Antonescu, ședințe care nu erau declarative și de lucru, ci consultative; la dezba-

teri lua parte cine voia, așa că și I. Petrovici a intervenit câteodată. Inculpatul a recunoscut că: susținuse o expansiune culturală și nu una politică pentru românii din U.R.S.S.; nu ceruse să se aducă obiecte de artă din U.R.S.S.; intrase în guvern ca reprezentant al corpului didactic și la sugestia acestuia; în vremea ministeriatului obținuse suficiente subvenții pentru învățământ; încheiase acordul cultural româno-german din 7 noiembrie 1942 și semnase Legea nr. 466/1942 în care se stipula că evreii nu puteau face parte din corpul artiștilor plastici. Cum s-a justificat Ion Petrovici?

„Aceasta din inițiativa artiștilor plastici care mi-au adus-o și eu am semnat-o și regret că am semnat acest act care nu se potrivește cu concepțiile mele și cu atitudinea mea față de poporul evreiesc [...]. Am considerat încă din primăvara anului 1943 cauza războiului pierdută. În același sens am fost informat de către Mihai Antonescu pe cale particulară care mi-a spus că ar fi început sondajele de pace. În timpul cât am fost ministru nu am avut ocazia să iau în consiliile de miniștri vreo atitudine împotriva măsurilor rasiale care se luau, iar în privința lagărelor și deportărilor nu eram informat. Despre acestea am aflat mult mai târziu. Am fost membru al Partidului Conservator în

trecut, cam prin anul 1909. Am aderat în urmă la acțiunea generalului Averescu la care am fost ministru în două guverne și în anii 1921, 1926 și 1927. Am fost ministru în Cabinetul Goga... în formația în care a intrat și Cuza și eu am stat ministru timp de 45 de zile [...]. La intrarea în guvern Ion Antonescu mi-a atras atenția că am de activat numai în domeniul educației și al culturii [...]. Am acceptat această situație pentru a putea face ordine măcar în unul din sectoare. Posibil să fi luat parte la consiliile de miniștri în care Ion Antonescu a afirmat că întotdeauna a angajat întregul guvern la toate măsurile luate și că nu va lua nicio măsură fără știrea guvernului. Contest că aș fi făcut fascism în școală. Este posibil ca în Rusia Sovietică să fi luat o dezvoltare deosebită cultura română însă eu nu am cunoștință.”

Este ușor de observat că sub presiunea interogatoriului inculpatul Petrovici avea tendința de eschivare și, pe alocuri, a fost parcă ezitant. Dar nici lui, ca și lui R. Rosetti, nu i-au fost acordate circumstanțe atenuante, ci, dimpotrivă, i s-au căutat circumstanțe favorizante sau agravante. El a fost încadrat în dispozițiile Legii celor vinovați de crime de război și contra umanității, lege modificată prin Decretul nr. 207/ 20 august 1948.

Unul din cei care au depus mărturie în favoarea lui Ion Petrovici a fost chiar Radu Rosetti, acuzat în același lot. Mărturia în apărare era consemnată în volumul VI al aceluiași dosar M.A.I. la fila 27. Martorul avea atunci 68 de ani, depoziția a fost făcută în 1945, iar metoda de anchetare, pur și simplu securistică – folosirea unui acuzat ca martor în cercetarea altui suspect. Era o metodă relativ obișnuită în „justiția” vremii. R. Rosetti a declarat, printre altele:

„...Din activitatea politică a d-lui Petrovici, am refuzat să mi se aducă la cunoștință de către oricine faptele întâmplare la Ministerul Culturii Naționale. Din trecut știu că dl. Petrovici a făcut parte din diferite guverne și partide politice. Știu că încă din primele luni de la venirea mea în capul ministerului, dl. Petrovici și-a exprimat dorința și convingerea că mă va înlocui. La întrebarea suplimentară a d-lui acuzator răspund că în adevăr când mi s-a propus am primit postul de ministru. La 27 ianuarie 1941 mi s-a spus că este nevoie de prestigiul meu pentru a liniști spiritele în școli, biserică, teatre etc.”

Prin decizia penală nr. 123 a Curții București, secția a IV-a penală, dată în ședința publică din 19 ianuarie 1949, Ion Petrovici a fost condamnat la 10 ani temniță grea pentru faptele prevăzute la art. 2, lit. a) și c) din Decretul nr. 7/ 1948, cu aplicarea art. 157 Cod penal. ■

(Din vol. în curs de apariție *O istorie la purtător. Despre „Efectul Stalin” în România*)

